

ЛЁГКІХ ШЛЯХОЎ

НЕ ШУКАЎ

Імя Максіма Багдановіча стала сімвалам гарачай юнацкай любові да Радзімы і веры ў творчыя сілы народа. У змрочныя дні рэакцыі, калі беларуская мова лічылася выключна «мужыцкаю» моваю, ён марыў аб тым часе, калі беларускі народ стане поруч з самымі культурнымі народамі свету і ўнясе свой дар у скарбніцу сусветнай культуры. Сваё кароткае, але мэтанакіраванае жыццё ён аддаў развіццю беларускай культуры. Цяжка нават паверыць, што за 10 гадоў юнак мог стаць выдатным паэтам, публіцыстам і першым беларускім крытыкам і літаратуразнаўцам, які наменціў асноўныя шляхі развіцця маладой беларускай літаратуры.

Першы свой твор «Музыка» М. Багдановіч апублікаваў у ліпені 1907 года, калі яму яшчэ не споўнілася 16 год, а ў маі 1917 года дваццатипятигадовага паэта не стала. І калі жыццеспярджальная паэзія Максіма Багдановіча была дзейнай казкай, то само жыццё паэта падобна на прыгожую, але трагічную легенду.

Пра жыццё і творчасць Багдановіча напісана пямала цікавых кніг. І з кожнай новай кнігай мы адкрываем усё новыя старонкі жыцця паэта. Але закрытых для нас старонак яго жыцця яшчэ вельмі многа. І таму нас цікавіць кожны новы факт з яго біяграфіі.

Большую частку біяграфічных звестак пра паэта мы даведваемся з успамінаў яго бацькі, вядомага беларускага этнографа Адама Ягоравіча Багдановіча, напісаных у 1923 годзе па просьбе Інстытута беларускай культуры.

Успаміны Адама Ягоравіча знаёміць нас з сям'ёй, з яе нацыянальнымі традыцыямі, расказваюць пра дзіцячы і юнацкія гады паэта, пра ўмовы, у якіх ён рос, вучыўся і фарміраваўся як мастак.

Максім вырас у інтэлігентнай беларускай, але абруселай сям'і. Рос і вы-

хоўваўся далёка ад Радзімы, на берагах Волгі. Што ж прымусіла яго стаць адным з самых яркіх песняроў Беларусі, першым крытыкам і тэарэтыкам беларускай літаратуры? «...Чым вытлумачыць выбар настаноўкі мэты? — задае сабе пытанне Адам Ягоравіч і адказвае: — Перш за ўсё ўнутраным, відавочна пераадавольным захваленнем роднай стыхіі, інтуіцыяй, унаследаванай ад продкаў».

Сам Адам Ягоравіч таксама ўнаследаваў ад продкаў любоў да родных мясцін, да нацыянальных традыцый, да беларускіх звычаяў і вуснай народнай творчасці. Ён беражліва збіраў мілыя яго сэрцу як успаміны дзяцінства старыя казкі і паданні. Але ў тыя змрочныя часы ён не верыў у магчымасць развіцця нацыянальнай беларускай культуры. У сваёй кнізе «Пережитки древнего мирозерцания у белорусов. Этнографический очерк» (Гродна, 1895) Адам Ягоравіч сцвярджаў, што «...жыццё беларуса і яго творчая дзейнасць носіць выразны адбітак няразвітасці, адсталасці, забітасці».

Максім Багдановіч усю сваю творчую дзейнасць прысвяціў таму, каб наблізіць час, калі беларуская літаратура ўнясе свой уклад у скарбніцу сусветнай культуры. «Наша пісьменнасць... вялікім пачуццём напоўнена... не на грашовых справах трымацца яна і ніколі не пойдзе чысціць боты капіталу».

У 1923 годзе Інстытут беларускай культуры распачаў пошукі літаратурнай спадчыны Максіма Багдановіча і звярнуўся да Адама Ягоравіча з просьбай напісаць успаміны пра сына. Толькі знаёміўшыся з рупапісамі, бацька зразумеў, якую тытанічную працу прарабіў яго сын. Характарызуючы рысы характару Максіма, Адам Ягоравіч пісаў: «У працы бліў настойлівы і ўпарты. Паставіўшы якую-небудзь мэту, ён цвёрда і няўхільна

імкнуўся да яе ажыццяўлення». І далей: «З той жа ўпартасцю ён адносіўся і да вывучэння беларускай мовы і да пісання вершаў на ёй. Калі прыняць над увагу неабходнасць вучэння і ўсе абставіны яго жыцця, то нельга не прызнаць яго работу ў гэтай сферы велізарнай. І нельга не палічыць гэтага прадпрыемства нават дзёрзкім. Не пайшоў жа ён па лініі найменшага супраціўлення: не стаў пісаць па-руску. Яго пераклады сваіх жа вершаў сведчаць, што ён і па-руску мог бы пісаць ядрэнныя вершы. Але ён гэты лёгкі шлях яшчэ ў дзяцінстве адвергнуў і смела раней пераадолеў велізарныя цяжкасці, каб пісаць прыгожыя вершы і ўзбагаціць гэтую мову новымі мастацкімі формамі. Да апошняй мэты ён імкнуўся зусім свядома...

Якія цяжкасці ён пераадолеў на гэтым шляху, сведчаць яго рукапісы і шпыткі: колькі там вышкя са слоўнікаў, зборнікаў і старадрукаваных кніг! Які з паэтаў, хто ўсмактаў беларускую мову з малаком маці, узнікаў гэтую цяжкую, карпатлівую, крахаборчую працу? А ён, слабагруды, хілы, надняў. І нёс яе цяжкім, упарта і для мяне і для ўсіх, хто яго акружаў, непрыкметна».

Пачынаючы з 1923 года, Адам Ягоравіч пачаў збіраць раскіданыя па розных дарэвалюцыйных выданнях публікацыі Максімавых твораў, дамаўляўся з Максімавымі таварышамі, каб напісалі ўспаміны. Збіралочы матэрыялы, спісаўся са сваякамі.

Ніжэй публікуюцца ў скарачаным выглядзе пісьмы Адама Ягоравіча да Веры Іванаўны Кунцэвіч. Пасля смерці Веры Іванаўны (1949 год) іх захоўвала яе дачка — Наталля Глебаўна Кунцэвіч, якая жыве ў Горкім на вуліцы Міхіна, д. 29, кв. 1.

У 1964 годзе Наталля Глебаўна перадала іх мне, і цяпер яны захоўваюцца ў Дзяржаўнай бібліятэцы імя У. І. Леніна.

15/IX-25 г.

Яраслаўль.

Дарагая Верачка,¹

шаноўная дэтка і ўсе любыя майму сэрцу пляменніцы і ўнучкі!

Я таму цябе, Верачка, паставіў на чале пісьма, што дзелаваў частка яго цябе датычыць.

Зрабі ласку — падыдзі ў мясцовую Цэнтральную публічную бібліятэку на Варварцы, спытайся там т. Драніцы-

на і напросі яго пашукаць «Ніжгародскі Ліст(ок)» за 1915 г., прыблізна 90-я нумары. У іх надрукаваны пераклад Максімаў апавядання Франка². Заканчэнне гэтага апавядання ў № 98 ёсць, так што друкаваць не трэба. І наогул пагартай Лісток за гэты год: ці не знойдзецца яшчэ чаго-небудзь Максімавага — перадрукуй³. Колькі ўся гэтая аперацыя з перасылкамі і трамваем будзе каштаваць — прышлі рахунак, я вышлю грошы.

Усё гэта трэба зрабіць як мага хутчэй: затрымаецца размеркаванне матэрыялу.

Пасля напросі пашукаць «Украінскае жыццё» за 1914-ты год № 11—12 (лістанад — снежань) з артыкулам Максіма «Аб гуманізме і неабачлівасці» і таксама перадрукуй. Ведаю, што ты занятая. Калі сама не зможаш — напросі каго-небудзь...

Запіску да Драніцына прыкладаю...

Твой дзядзька Адам.

9/X-25 г.

Дарагая Верачка!

Як шкада, што ты мне позна адказала і пры тым адмоўна. А я ўжо абнадзеіў Мінск, што справа на маі. Ніяк жа — ці будзе артыкул перадрукаваны або перапісаны. Адзін фельетон перапісаць няцяжка. Можна абмежавацца толькі артыкулам у «Ніжгар. Лістка», а «Украінскае жыццё» пакінуць у спакой: яго лягчэй дзе-небудзь знайсці, «Лісток...» жа не знойдзецца.

Калі ты не можаш гэтага зрабіць — напросі каго-небудзь іншага, напрыклад, Андрушы, калі ён дома. І тады дай яму рэкамендацыйнае пісьмо і ўсе неабходныя ўказанні. Калі Андрушы няма — магчыма знойдзецца яшчэ хто-небудзь, хто зможа зрабіць гэтую нескладаную справу. Што будзе каштаваць — я заплачу.

Я ведаю, што Вы вельмі халадна адносіцеся да выдання твораў Максіма. Але ўжо не да такой ступені варожа, каб не выканаць маёй просьбы па адшуканні добраахвотніка. Рускія артыкулы пойдучы у дадатак і таму яшчэ не позна. Аднак западта доўга марудзіць не варта...

Ваш. А. Багдановіч.

15/X-39 г.

Дзюкуй табе, дарагая Вера, за пры-

² Апавяданне І. Франка «Муляр» перакладзена М. Багдановічам з украінскай на рускую мову («Каменицы») і апублікавана ў газеце «Ніжгародскі лісток», 1915, № 94 ад 9 красавіка і № 98 ад 13 красавіка.

³ У «Ніжгародскім лістку», 1915, № 188 ад 13 ліпеня апублікаваны верш І. Франка «На реке вавилонской», перакладзены на рускую мову М. Багдановічам.

¹ Вера Іванаўна Кунцэвіч (народжаная Гапановіч), пляменніца Адама Ягоравіча, дачка яго сястры Магдаліны. Жыла ў Горкім, працавала машыністкай, памерла 10 лютага 1949 г.

сылку выразкі аб выданні вершаў Максіма ў зборніку. Пасля далучэння Заходняй Беларусі цікавасць да яго ажывілася, бо адначасова мне прыслалі артыкул у «Літаратурной газете» № 54 нейкага Мазалькова вельмі хвалебны, з якога я даведаўся, што група паэтаў... выпускаюць у бліжэйшы час зборнік «Выбраных вершаў» М. Багдановіча ў сваіх перакладах на расійскую. Пераклады, наколькі я магу меркаваць па некаторых узорах, невысокай якасці, але ўсё ж сведчаць аб наяўнасці цікавасці да пісьменніка з нашай сям'і. З Максімам Багдановічам у цэлым знаёмы вельмі нямногія, бо выданні яго «Твораў» Белар. Акад. навук [Інстытута беларускай культуры] у продаж не пускаліся, а толькі служылі матэрыялам для абмену з іншымі выдавецтвамі. Зборнік «Вянок», выдадзены ў абмежаванай колькасці экзэмпляраў, яшчэ пры

жыцці паэта ўвесь разышоўся. Дарэчы, у Вільні ён быў перавыдадзены ў 20-х гадах ды, напэўна, і яшчэ перавыдаваўся. Цяпер Вільню мы перадаем Літве—абставіны наўрад ці срыяльныя для выдання беларускіх аўтараў: яна будзе адрэзана ад Беларусі. Але пажывем, то ўбачым, калі не я, дык ты...

Будзь здарова.
Твой дзядзька Адам.

Асобныя штрыхі з жыцця Максіма могуць быць і ў іншых пісьмах сваякоў і родзічаў. У свой час Адам Ягоравіч прасіў некаторых знаёмых напісаць успаміны пра сына. Можна і яны дзе захаваліся. Рукапісныя матэрыялы трэба шукаць, каб па крупінках сабраць як мага больш кветак у вянок памяці паэта.

Ніна ВАТАЦЫ.